

perill de passar per extravagant o *bútxara*, a cada família hi sol haver una llei pròpia, per als petons, per a les lloances i ---», *Vida Austera* (O. C., 677b). «En cap país del món ha existit un partit de *bútxeres* capaç de fer dels agravis personals una regla perfidiosa de conducta», editorial en «El Poble Català» 13-II-1914. Don Erasme de Roquesalbes considerava que el seu passant era «un pobre *bútxara* molt llest en la maniobra curialesca ---», *Les Llàgrimes de St. Llorenç* III, i, p. 181. «(A què es deu), Tomàs de Bajalta --- aqueixa transfiguració? A Perpinyà l'oncle Rafel es va trobar de cara a cara amb una mena de *bútxara* voluntariós que no coneixia», *Pigmalió* (cap. 21, p. 264). «O Zeus del cor dur —exclamà—. L'Abellà es girà esverat, i es mirava el Bajalta com si pensés: —De què se les heu ara aquest *bútxara*?—» (*Prome-teu*, cap. 6, p. 115).

Entre altres escriptors que l'usaven per aquell temps recordo Feliu Elias («Joan Sacs», el genial «Apa») i Amadeu Vives, autor d'una disquisició fina i encertada, sobre aquest tipus, en *L'Entusiasme és la sal de l'ànima* (Bna., 1927), pp. 56-68, i sobre la seva condició natural: el *butxerisme*. Després també se n'ha servit Josep Pla, c. 1950: «l'estan presentant com un lector vuitcentista del *Brusi*, avar, *bútxara* i some-
tenista» (*AlcM*).

Una acció especial que no sé registrada en cap recull, es refereix a una mena de coloms (potser els coloms lladres, que se n'emporten alguns a un colomar d'altri): «havia tingut quaranta coloms --- de tota mena: coloms de corbata de seda i coloms amb les plomes pentinades que --- De *bútxeres*, de cua de paó --- de blancs, de rossos, --- amb caputxa, amb mantellina ---», Mercè Rodoreda, *Plaça del Diamant*, xliii, 212; a la vila valenciana de la Font d'En Caròs m'anomenaren els coloms *búges* entre les menes que solia engegar cert colomaire (1962).

Com que en el seu ús principal el mot té un significat força especial i afectiu, i amb matis pejoratiu, sovint aplicat a coses poc respectables, i d'altra banda amb ben escassa extensió local, limitat a certs ambients més aviat populars, dins Barcelona (*AlcM* només hi afegeix una dada del Penedès, que no precisa), no era registrat pels diccs. i no figura encara ni en el *DFa*. Sense ser ben bé el fr. *butor*, o angl. *a bore*, an *unmannered bore*, an *unmannerly* o *boorish fellow*, cast. *un bruto socarrón*, un *tio de desplantes*, it. *facia-tosta*, s'hi acosten; la definició que en donà *AlcM* (només en part rectificada en la 2.^a acc.) «poca-solta, home informal» era errònia. Primer ja en tenia alguna notícia el *D*Ag., remetent de *bújara* a *bútjara* i de *bútxera* a aquell (que localitza a Mallorca, segurament per error de lectura, de la lletra d'Ag. o d'un informant, car no n'hi ha cap notícia mallorquina) i oblidant tota definició i no documentant cap dels tres. Vaig indicar en dos mots definició i origen ja en *DCEC*, en nota a *BUJARRÓN* 'sodomita', l'etimologia del qual coincideix en el fons, però no amb el seu significat, fora del matis de menyspreu i brutalitat, que els és comú, i del detall que tots dos arribaren a les

llengües hispàniques des d'un altre llenguatge romànic.

Ací, de tota manera, serà el lloc d'indicar, que *bujarró* és també català, 'sodomita', com el cast. *bujarrón* i congèneres: aquest, documentat des de 1526, i de vegades usat en un sentit pejoratiu més vague (i que no deixa d'acostar-se bastant als usos més col·loquials de *bútxara*);¹ el cat. *bujarró* ja es documenta un parell de vegades en el S. xv (cf. *bucerro* «Arsch-minner» en el *Vocab. Cat.-Al.* de 1502, § 1556; «*comportar, lo bujarró: scevesco*», Busa-N., 1507, f° B 4.3.54); i algun cop apareix en una variant *buxarró*, que potser de vegades no és més que gràfica.² No hi insisteixo, perquè és mot freqüent en els primers segles i del qual hi ha notícies pertot. Al costat d'aquest es troba *bugre*; de sentit també insultant, però més vague, poc específic i bastant més acostat al de *bútxara* (veg. *AlcM*, etc.): ja apareix a mj. S. xv en el *Curial*, etc. (nota de Rubió i Lluch, en la seva ed., p. 528); de vegades, i no sols a Mallorca, apareix en una variant *búguere*, i simplement amb el sentit de 'mal subjecte' (*BDLC* x, 461; xii, 339): s'acosta doncs bastant, en diverses formes, al del nostre encapçalament.

Com vaig indicar, tot plegat prové de BÚLGARUS, nom nacional, però els dos darrers mots deuen provenir del francès, *bougre*, aquest, i fr. antiq. *bougeron* l'altre, que tenen també si fa no fa els mateixos sentits: és versemblant —deia jo— que entressin en romànic a través del francès, en temps de les Croades i de l'Imperi llatí d'Orient; i que mentre BÚLGARUS, com a esdrúixol, es reduïa immediatament a *bougre*, el diminutiu en -ONEM vagi conservar la vocal pretònica, com és regular, i en conseqüència canviés GA en JE, segons la regla francesa: a través del català *bujarró*, passaria després al castellà.

Quant a la forma esdrúixola catalana, amb *tj*, em sembla ara clar que cal partir d'Itàlia o almenys passar per Itàlia. Car allí és on trobem tals formes documentades i formant un conjunt. De les formes italianes van tractar Spitzer, *W. u. S.*, v, 213; Tagliavini, *ARom.* xvi, 351, n. 3; i sobretot Angelico Prati, *ARom.* xx, 1937, 209-10, i *Vocab. Etim.*, s. v. It. *buggerare* 'enganyar, balafiar', modern i encara prou usat, però ja abans 'cometre sodomia' [S. xvii]; *buggerone* 'sodomita' i 'bugre' [S. xvii], ven. ant. *buzzeron* 'heretge', 'sodomita', 'mala-peça'.

Però al costat d'aquests, és en terres d'Itàlia, on també trobem un substantiu *búggera*, sinó que en itàlia aquest és només (o almenys preponderantment) abstracte: no és estrany a Toscana, ni potser ho és del tot a l'italià comú (Petrocchi el posa sobre la ratlla, però amb nota de «triviale»), amb el sentit de 'rabiola, estat de la persona rabiüda': si bé en aquests predomina, potser per eufemisme, una forma alterada *büscherera*, usada amb el mateix sentit en frases com «stamane ha la *büscherera*!», «gli saltò la *büscherera*»; més en els dialectes: milanès *bólgira* (i el verb *bolgirà*, Cherubini I, 124-5; *bózxera* i *bozerà* junt amb *bolgirà*, Salvioni, *Dial. Mod. Milano*, p. 175), Lucca *búggera*